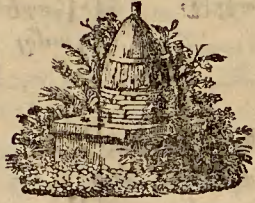

ՄԵՂՈՒ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ

ԼՐԱԳԻՐ

ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ԲԱՆԱՍԻՐԱԿԱՆ ԵՒ ԲՈՆԵՏՐԱԿԱՆ

Բաժանորդացիս արարածքաւորներն քառանկում է
թիֆլիսի մէջ Հասարակարկի Տօր, և քաղա-
ճառ Պարոն Լեւոնի Լեւոնիանցի Գրատան
մէջ, իսկ որքան անդամներն Պարոն-էն Հո-
գաբարձոսաց Տօր :

Ի բաժիրը շաբաթը մէջ անգամ հրդարարարութե-
ան շաբաթը օր, և արարածքի գինն է վեց մա-
նէթ իւր թիֆլիսի մէջ և իւր անդամներն և
բիշ անդամներն :

ԼՈՒՆԱԳԻՐ

Ով որ ուզէրայ վաճառականութեան կամ ուրիշ գործի վերաբե-
րեալ յայտարարութեան տպել լրագրին մէջ, ամէն 4 տառի հա-
մար կը վճարէ 1 կոպէկ արծաթ :

ՏԱՐԻ

ՀԱՄԱՐ 22

ՄԱՅԻՍ 31

1858 ՄԱՐԻ

ԾԱՆՈԹՅՈՒՄՆԵՐ

ա) Յանկարով ծառայել ազգին և յուսարով մեր եղ-
բայք անդամակալութեանն որք ձեռնառու կարող էին լինել
իմ նարատակին, ձեռք տալի Հասարակարկը այս տարի
յո՛ւնիստի մէջին թիֆլիսում Հայերէն լրագիր, Սե-
րո Հայաստանի, անուամբ, և յայտնում եմ մեր բա-
ժանորդացի ջերմեանդութեամբ հոգւոյ Հարհակալու-
թիւնս, որք իւրեանց ստորագրութեամբ որոյ թիւն հա-
սանի այս առաջին տարին մինչև 550, խրատոյս եղև ինձ
և ուրիշ ազգասօցուս գործոց ևս ձեռն արկանել ազգի
յուսումն. սակայն յայտնի լինելով ամենեցուն. թէ այս
գործքը մեծ ծախք է պահանջում թէ տպագրութեան,
թղթի, փաշայի, թէ մեր օգնականաց վարձարութեան,
թէ զրազրի և թէ այլ և այլ մանրամասն ծախքերի.
վասն որոյ խնդրեմ յամենց սիրելի բաժանորդներէս, որք
պարագայով զանազան գործքերով գեւ ևս չեն վճարել
տարեկան ստորագրութեան գինն մոռացմամբ, ա-
ռաքել ինձ մօտ, իմ թիֆլիսում յանձնել լրագիր բա-
ժանորդին, և իւրեանց ձեռքով նշանակել տպեալ թղթի
վրայ, որ կըրանովի բաժանորդի մօտ. իսկ ուրիշ քաղաքնե-
րում մեր պատուէրի Հոգաբարձուսցը :

բ) Յայտնի է ազգին Հայոց բանի մի տարի առաջ ե-
րևեցած Սինիսիկեան միտքամտութեան մէջ ազգային և
կեղեցւոյ և կրօնքին վերաբերեալ վէճերը և տարաձայ-
նութիւնները, որք մեր սուրբ և առաքելական եկեղեցին
և ազգը հերետիկա և մկրտեալ անուանեցին թէ զրոյ
և թէ բանիւ Հռօլմայ Պապին հաճոյ լինելոյ համար,
այս բանիս չհամաձայնելով նախ երեքին ուղղահաւատ
վարդապետքն Հ. Սարգիս Թեոփիլեան. Հ. Վարդիէլ
Լ. Վալեանց և Հ. Լեւոնիս Գալֆայեան դուրս եկան

Սինիսիկեա միտքամտութեան, և թէ ո՞րչափ ներգութիւն
և հալածանք կրեցին նրանց ձեռքէն, զրուած են փորթի
զրբի մէջ վերադառնութեամբ, Վարձ երկոյ վարդապե-
տաց, Սարգիսեալ ի փարեզ և ի թիֆլիս: Սակայն
տարան սերով այն ամենայն վշտերին և ներգութեանցն,
և մօտն Հայաստանեայց սուրբ և մաքուր եկեղեցւոյ ծոյր-
և ապա հեռեկեցաւ սոցա Հ. Խարէն վարդապետն Վալֆա-
յեան: Ընկեցին Պարիզում Հայկազեան վարժարան, ուր
ստորում են ոչ միայն բուն Լուսաւորեան ուղղափառ
Հայոց որդիք, այլ և օտար ազգաց, և ի նորումս Հ.
Վարդիէլ վարդապետն Լ. Վալեան պատրաստ է բանալ
ի Ֆեօդոսիա գհայկազեան վարժարան: Ուր ինչպէս զը-
րուած է կովկաս լրագրում, ԹԱԳԱՌՈՐ ԿԱՅՈՒ-
ՐԵՆ ի 144-ն տպելի այս ամի Բարձրագոյն հրա-
մայել բարեհաճեցաւ. Վալիջեանու և Բեռնարդիոյ
Կոնստանտնուպոլսի Հայոց փոխազրել ի Բիշնուայ ի Ֆեօ-
դոսիա, հիմնելով այս քաղաքում և վիճակի Լուսաւոր-
դարանն:

Հայոց ազգն ուր և իցէ սարտական է յեղեալ Սար-
դապետացի օրնել ըստ իւրաքանչիւր կարօրութեան, նա-
ցա պիտոյքը հոգալ, որ ըստ Լուսաւորեան իմն ազգե-
ցութեան միացան սուրբ Լուսաւորեան Լ. Թուռի հետ, ձե-
ռնառու լինել տպագրութեանն զրեանց, և թէ որ մեր
նախնեաց ձեռագիր մատենաներ ունենայ կամ ձեռք ձգէ,
չնայէ ուղարկել առ կառավարին Վալիջեանու և Բեռ-
նարդիու վիճակին Հ. Վարդիէլ վարդապետն Լ. Վա-
լեան ի Ֆեօդոսիա. նմանապէս ձեռնառու լինիլ ստանա-
լով ամասիան օրադիրը (Ժուռնալ), որ տարւմ են նորա
Փարիզում վերադառնութեամբ, Սասեայ Լ. Ղազնի, ու-
րոյ տարեկան գինն է հանդերձ փոտայի ծախքով ինն
ռուբլի արծաթ. և ցանկացողքն կարեն ստորագրել ի
թիֆլիզ Պարոն Թամանջեանցի կարաւանատարայրին

Պատուելի գրախաճառ Բեաթիք Ինֆրաճեանցի մօտ տա-
րեկան դիմն առաջուց լիճարելով :

Եւս օրագրի նիւթերի լաւութիւնը և պատուաւա-
նութիւնը անունն էլ է յայտնում . որ Բաւանայ պէս
ձիթենայ աները բերանին աւետիս է տալիս ձեր սրտի
լաւաւորութեան յառաջադիմութիւնը : Բնական մարդ
երբ որ կարգայ, այն ժամանակը կարող է իմանալ նորա
քաղցրութիւնը , և իրան յատուկ պարտք կհամարի ստա-
նալը , որ մէկն է ազգասիրական բարեգործութենէն :

Խմբագրիչ :

ՆԵՐՐԻՆ ԼՈՒՐԵՐ :

Թիֆլիզ . Մայիսի 26 . Եւսոր մեր քաղա-
քի մէջ շատ քաղցրաւոր համբաւ տարածուեցաւ և
ամենեցուն ուշքովաւորն գրաւեց իւր ազգայն բարի բա-
րեաց անկախութեամբն : Քանզի ամացս 20 ին
սուրբ Եւթիմանի Կաթողազ մայր Բթուայ գումարման
մէջ յամենայն հայաբնակ Տէրութեանց և յերեւել քա-
ղաքաց եկեալ պատգամաւորաց ձայնատուութիւն առաւոր
չպաշտող Գահին Հայրապետ է բնորուել Կոստանդնու-
պօլսոյ նախկին Պատրիարք Մատթէոս Բրբեպետիստան , և
Կանդիտատ նմա Գեորգ Բրբեպետիստան Պրուսայի :

Ղ զար . Մեծ ուրախութեամբ արտի պարտականու-
թիւն համարեմ ինձ հրատարակել Ղ զարեցի հայադղի
Ստաւրօպօլս գաւառի Բնուապետ պօղպօղիմիկի Զա-
րութիւն Հովհաննիսեան Քանանեանցի ազգասիրական
դործը , որ ցանկանալով ազգային յառաջադիմութեան ,
որպէս զի Հայոց եկեղեցին ունենայ ուսեալ հողեորականը
և պիտանի անդամը ազգի և եկեղեցւոյ , շարժուած 'ի
ջերմեռանդութենէն յանձն է առել Ղ զարու եկեղեցեաց
հողեորականաց պղւոց տարեկան ծախքը լիճարել , որպէս
վարժապետաց վարձը , նոյնպէս և աշակերտաց հարկաւոր
պիտոյիցը . և ահա երկրորդ տարին է , որ կը շարունակ
վի : Եւս զարեցի վարժապետքն են դալի Սահակ Պա-
պովեանց և Սմիէն Իսահակեանց , որք ուսուցանեն Հա-
յերէն և Սաւորէն լեզուք : Զցոյ ունիմք , որ յիշեալ
վարժապետքն պատկեն ազգասէր Քանանեանցի բարեմիտ
նպատակն իւրեանց աշխատութեամբ յառաջադրանքելով
օգտակար ուսումն , և նոցա տարեկան քննութիւնն լը-
րագրիս միջոցաւ հրատարակել 'ի միջիծարութիւն ամե-
նայն հայրենասէր անձանց , և նոքա ձեռն արկանեն այս
պիտի գործոց յօրուտ իւրեանց հայրենեաց :

Երեւան . Բաւան գեղի բնակիչ Կաթողաւանու Կա-
հանդական Վարժարանի պատուանուն Տեսուչ Գուրբե-
նակի Սեկստար Բեաթիք տէր Միքայէանց բնծայեց 2000
մանկթ Երեւանու աղջկանց վարժարանին արքա-հայն Հը-
սիկիմեայ , որ այդ փողով ուսումն առնեն մայն Երեւա-
նու գաւառի աղետաւորեալք Թուրքերի աղջկանքն Տէր
Միքայէանցն իւր ցանկութեան կատարումն արժանացաւ
տեսանել իւր աջքովն : Սուրմալուի գաւառակի Բեկեր
Պերի — Ղ ահա մանի և Գիւլաննա — Բհմեդի 2 աղջը-

կունքն ընդունվեցան վարժարանի մէջ այդ յիշեալ գա-
մարի հաշուովն :

— Բոտ իսկական ձեռնադրուէ հրովարտակի Կորին ԿԵՅ-
ՍԵՐԵԿԵՆ ՄԵՆՈՒԹԵԼԵՆ , որ տուուց Սը-
բաղան անօրինաղ Սիւնհոյոսին մարտի 1 Սիւնհաւոր
Բաւանդրդն Սրատանի , անդամ Սինօդի Մեարտօլօնի
Քարթլու կարգեցաւ Մեարտօլօնի Կիւմու և Գաղի-
կու , և Կիւմու մեհապետին Սերափիմեան տաճարի ար-
քայնադորձ վարդապետ . իսկ փխխանակ նորա Պօղօլօն
Եպիսկոպոսն Եւսերի հաստատեցաւ Բըք Եպիսկոպոս
Քարթլու և Կաթիկէթու , և ընդ նմին էտա կոչումն Ե-
ղամյ սրբաղան Սինօդի և Սրատանի Եկրարքոսի :

ՊԵՏԵՐԵՆՈՒԿԱՆ ԼՈՒՐԵՐ :

Կոնկաւեան Գծի աշակերտեան Թիֆլիզ : Զածր
Բաւանդաւ ամրոյի մօտ հաւաքուած զօրախումբն Ղ ԵՅԵ-
րալ Իկոնիանու Ֆիլիպանի անձնական կառավարու-
թեան իշխանութեան ներքոյ ապրիլի 30 ին խաղաց 'ի
վեր Բաւանդաւ հովտի վերայ և դատակարգեցաւ բնական
սահմանաշէ մէջ , որ յայտնի է , Կարաբաղեան գե-
ղեղմանի , անուամբն , որ մարտնչեալ մնա գրել էինք Ղ Ե-
մա հեռակաղաքաց գեղի Դաւար — Վարախին բնակեցու-
ցանել : Եւս աղւս' որ դեռ անցած տարին ըստ բարձ-
րագիտակի դրից 'իւրոց Բաւանդաւ գետի ձախ անխումբ
և ըստ յատկութեանց շրջակայ վայրացս պատկերացնում
է մարդկան առողջութեան համար շատ քաղցրախորձ պայ-
մանք , և յամենայն կողմանէ օգտակար է համարուել
նոր Բաւանդաւ գծի նշանակեալ անդոյ զլաւոր տա-
րութիւն շինելը համար :

Զեա օրաւաջ մարքելոյ զտեղն 'ի մացաւաց , մա-
յիսի 5 ին կատարեցաւ մարդկանք և թափօր հանդերձ
օրհնութեամբ ջրոյ և 24 անդամ թնդանթ ձգելով
լեռնականացն իմացումն տուուց ամրոյի հիմնարկութիւնն :
Սիւս օրն բանտկանեղն չորեք կողմից օտարիկ ցան'աւ
պատեցաւ , և 5 ին շինութեան ձեռն առին :

Եւս ամենայն ժամանակումը լեռնականք ջոկ ջոկ
գեղերով երեւում էին մեր զօրաց չորս կողմը . բայց ահ
ներե յեա էին քաշվում 'ի լեռնական գործառնու-
թեանց' իւրեանց համար անյաճող տեղում : Միոյն դա-
րաներումն պատուուն առաջեալ զնուորքն չորս լեռնա-
կանք սպանեցին , և վեր առան նոցա մարմինքն , զէրերն
ու ձիանքն :

Դեռ հէնց էն ժամանակը երբ մեր զօրքն ժողով-
եալ էր ներքին — Բաւանդաւ ամրոյի մօտ , մեր դիտաւո-
րութիւնն հիմնիւց պարզապէս յայտնի էրաւ լեռնակա-
նացն , և այսու պատճառաւ մեք ձարնակ Կատուխայիք
սկսան վաղազոյն անցնել Դաւար-հայ հողը : Եւս ա-
մենայն զաղծականքս վերին Բաւանդաւ հովտին , Կու-
գաղիցն , Գեղեպոլիցն , ցածր Պոնպոպէն և շատ մի-
ջացաւոր հովիտներէն հարկադրեալ էին անցանել մօտ
, Կարաբաղեան գեղեղմանի , սահմանին : Ի հարկէ
նորա բաղնաթիւ էին , որովհետեւ յանկարծ շնուեցան էտ
տեղանք չորս լեռնային ձախապարհներ գեղ 'ի Դաւարու-
հայ երկիրը : Բնեալ տարի բանդած սաւախքն էն ժո-
մանակէն գեղը լին վերանորոգուած , և ամբողջ մնացած

ներկայ մատակարարութեան ինտիկէթն նայեալս քոյ թողնի։
 Ազատի. Ապրիլի 11. Այս ամսոյ 4 ին հրկեցաւ
 զիշերը Ալեքսիս գեղումն Կեանք Օւրաք Աւազնէի
 ստանը, որ կա՛հ ու կարասեաց հետ արժէք 3760 մա-
 նէթ։ Հրգեհոթեան ժամանակը կառնածաւորեցան եր-
 կաւ ճարտը, որ հետեւին ընկած ժամանակը վերաւորեցան,
 և նրանցից մինը վերջիցը շուտով մեռաւ։

ԲՐՏԱՅԻՆ ԼՈՒՐՆԵՐ

Փարիզ. Նոս ընդ վերառաւթեանը, և Եւրոպա
 և Միտա, պարսն Ալեքս խնդիւն լրագրի մէջ արդիւն
 28, 29 և 30 ին առաջի առնէ նոր պատերազմ խա-
 չակաց, ոչ թէ ընդդէմ հաճեաց և ոչ վառն Եւրո-
 սաղէմի, այլ Հռովմայ անուամբ ընդդէմ ամենայն աղ-
 քաց և տէրութեանց, նաեւ քրիստոնէից, որը Պապի հո-
 գեւոր իշխանութիւնն չեն ճանաչում։ Նա պահանջում
 է, որ Լատինական խաչի հետ միաւորի թուրն, և ա-
 ռաջ հակառակորդաց վերջ գտն կտրի, և ապա իւր միտքն
 յայտնի։ Եւ այս ամենայն նորոս անանով, որ իւր ա-
 ընդ աշխարհի փրկութեան համար թափելով՝ ասաց
 ՚Սիրելիք զմեկերս ձեր իբրեւ զանձինս ձեր, և ինչ հա-
 տարակ նորա յօգուածներէն երեւի, որ նա անբաւարարն է
 դաշնադրութեանը Թրանցիոյ Միգրից հետ, և իսխա-
 նակ այդ պահանջէ, որ Թրանցիոյն սերտ դաշն գնի
 իսպանիոյ և իտալիոյ կաթողիկ տէրութեանց հետ։ Միան-
 դամայն պարսն Ալեքսն ցոյց է տալի, թէ ինքն շատ
 թոյլ է քաղաքագիտութեան մէջ։

Լոնդոն. Մայիսի 5. Թագուհին և արքայորդին
 Մլերտ երեկոյն ինչմոնդումն արքայորդի Ալեքսիսիւն
 տեսութիւն գնացին, որ այժմ բնակի առանձին և ունի
 իւր սեփական պալատ։ Հետոյ նորա գնացին Օքլենտու
 Վալուհայ մօտ։ Հետագայ որբաթ օրն Թագուհին նա-
 խաթաւ պիտի լինի գաղանի խորհրդարանի անդա-
 մաց գումարման ժամանակը Բուկինգամ արքունեաց մէջ։

Պորթլաքիոյ Թագուհին մայիսի 8 ին եկաւ Լոն-
 դոն, և նոյն ժամայն տեսութիւն արաւ Ալեքսիսիւն Թա-
 գուհին։ Մին անդ ժողովարդն գումդ գունդ խոնր-
 վեցան նորոս անցկենարու ժամանակը։ Մենեքեան հիւ-
 րած ու զմայլած են մնացել նորա մանկամարդութեան և
 գեղեցկութեան վերայ։

ԲԱՆԱԲԵՐԱՆԵՐ

ԴԱՍԻՆԵՐԱՊՈՒԹԻՒՆ

Հարանայումիւն։

4. Ինչպէս պիտի պահպանուի երեխանց առողջութիւնը։

Սե՛ծ հոգս է հարկաւոր երեխանց առողջութիւնը
 պահպանելու համար իւր բնական սահմանի մէջ, այս է
 դիտար և ազաջին պարտքն ծնողաց՝ աւելի մօրը, բայց
 ամբողջ որ շատ անդամ պակասում են այս պարտքից իւր-

եանց մարմնական զուարճութեան համար, երբեմն երե-
 խայն թողնելով տանը մանր զաւակաց մօտ, և երբեմն
 դրացուն յանձնելով՝ որ պահպանէ մինչ ՚ի իւրեանց պա-
 լը, ուրեմն երեւում է, թէ չեն դիտում, ինչպէս պէտք
 է հոգս ունենալ երեխանց վրայ։

Երեխայն եթէ շատ փափուկ մեծանայ, բնութեանը
 տկար կըլինի և ամէն բանէն հեշտ կը վնասուի։ Վառն
 որոյ ծնողքը որչափ կարելի է, պէտք է աշխատին, որ աղ-
 զայն առողջ ու աշխոյժ մեծանայ, գիտեալով՝ որ բնու-
 թեամբ տկար մարդը աշխատանքի չի դիմանայ, դատար-
 ղութիւնն տկար կըլինի, շատ թեթեւ բաները աչքին
 մեծ ու ծանր կերեւան, և մանր մուշը նեղութեանցն էլ
 չի դիմանայ։

Մարմնոյ ամուր և գեղեցիկ կազմուածքը հաւատա-
 րարկիւ թանգ է դիտաւարում ամենայն աղքատ մէջ և
 համարուում է մարդու համար ամենալաւ դանձ, որ նը-
 բանից աւելի կախումն ունին հոգւոյ կարողութիւնն,
 մարքի պարզեանքը, երջանկութիւնը, պատիւը և հարս-
 տութիւնը։

Մարմնոյ գեղեցիկ և առողջ կազմուածքի համար
 պարտական ենք բնութեանը։ Բաղդաւոր են երեխայը,
 ուր ծնւած են ՚ի չխմող, պահեցող և առողջ ծնողաց։
 Բարի սերմն մեծացնում է ծառին բարի պտուղներով։
 Վնասալու է վնասիլը ցուրդար ծառածնելուն, իրանց
 կենանքը իրանց համար ծանրութիւն է լինում, իսկ ծը-
 նողաց համար մեծ նախադէմք։ Միգրուշութեանց կը պա-
 տահի, որ ամուր կազմուածք ունեցողները լինում են այ-
 լանդակ և թոյլ մարմնոյ տէր, և տկար մարմնն ունեցող-
 ները լինում են ամուր և գեղեցիկ, և եթէ մօր արթուն
 ձեռքը շատ կը սկիւ աշխատել նրանց առողջութեան
 համար։ Որն են լաւ կազմուածքը, առողջութիւնը, ամ-
 րութիւնը և գեղեցկութիւնը։ Այս պատուական դան-
 ձերը չեն ստացուի ի՛նչ փափուկ ապրելով և պարսպ ման-
 դալով, ոչ պերճութեամբ և շոտլովութեամբ, ոչ ուտել
 խմելով, ոչ անպարկեշտ զբօսանքի մէջ, և ոչ թէ մարմ-
 նոյ կամքը և ցանկութիւնը կատարելու մէջ կարելի է գրա-
 նել, այլ կը դանուի աշխատավորութեան, պահեցողու-
 թեան, պարզ կենանքի և չափաւորութեան մէջ։ Որք
 դորացնում են վեղ, պահպանում են մեր առողջութիւնը,
 զգոյշ են պահում շատ հիւանդութեններէ։ Չէ թէ
 միայն նորոգում են մարմնը, և տալիս են մեզ նոր զո-
 րութիւն և ժրութիւն, այլ և պահպանում են անդործ
 ման գալուց, որ վնաս է բերում հապարակութեանը։

Տղայն քանի որ պղտիկ է, պէտք է բարուրը պինդ
 կապել, և եթէ ոչ արիւնը չի կարող ինչպէս որ պէտք է
 երակների մէջը համարձակ խաղալ, նորմով առողջու-
 թեանն վնաս կը լինի, ոտներն ու ձեռներն էլ ծուր-
 կը մեծանան։

Հարկաւոր չէ տաք ժամանակը տղայի դուխը ծած-
 կել։ Վնասն ձմեռը մէկ բարակ շորով ծածկելը բուսական
 է։ Այլ հարկաւոր է ոտքը տաք պահել, ըստ որում շատ
 տկարութիւնը ոտքի մրոնուցն է պատահում, նոյնպէս լաւ
 բան չէ տղային դուխը պինդ հուպ տալ, որ սրտիկ
 կը մեծանայ, հապա պէտք է թողուլ, որ իւր բնական
 ձեռով մեծանայ, ինչպէս որ Եւրոպացիք են անում։

Թէ որ մայրը հիւանդ չէ, շատ լաւ է որ ինքը

ծիծ տայ տղային՝ քան թէ ծծմայր բռնէ . որովհետեւ փորձով տեսնուած է, որ չէ թէ մէնակ ծծմօր տկարութիւններն է անցնում տղայի վրայ, այլ և իրան վատ բնութիւնն էլ ու ցաւերն էլ : Բայց ի սրանից, շատ անգամ էլ պատահում է, որ ծծմայրը տղային վրա լաւ հոգս չէ ունենում, և միայն աշխատում է նրա ուղածը կատարել, վառն որոյ և տղայն լինի կամարաշտ, ինքնահաւան, բարկացող, փափկասէր և այլն : Ծծմայր բռնիլը մեծատանց մէջն է լինում, իրանց կամքի նիստ ու վեր անելու համար և իրանց ծիծը ցամաքացնում են, վառն որոյ երեխայն մնում է ծծմօր հոգատարութեանն ներքոյ, ու ինչն լինելով ուսմիկ կին՝ գեղացի և շատերն էլ օտարազգիք : Բայց լաւ մտանդ կամ կրթութիւն պիտի տայ երեխային, երբ որ ինքն անդուած չէ, և ինչ որ ինքն է իրան կապուած իւր, անբարոյրութեամբ իւր, գեղացու իւր պիտի սովորեցնէ երեխային . նրա շատ հաշկաւորն է թէ քո տղայդ լաւ չի մեծանայ, նա իրան ուժակին է ծառայում, իւր զաւակաց պահատութիւնը լրացնելու համար, և քո տղայիդ հետ զանազան կատարած իրենքն անելով ուրախացնում է, ծիծաղացնում է, քողովեղէն ու միտեղէն է տալիս, նրա կամքը կատարելոյ համար . իսկ ծնողը չեն միտք ածում . թէ այս օրինակ մարմնով երեխայն բնութիւնը կանգնարկում է, և իրան հետ մեծանում է : Բայց թէ մայրը ծիծ տայ իւր որդւոյն, բնական է՝ որ աւելի լաւ հոգս կը տանի նրա վրայ, և զաւակն էլ իրան լաւութիւնները կառնէ, իրան էլ աւելի կը սիրէ . ընդ հակառակը փորձով տեսնուած է, որ ծրմմերով մեծացած տղայն աւելի սէր կու տանայ նրա վրայ, քան թէ իւր մօրը վրայ, այնպէս էլ մայրը աւելի սէր չի ունենայ տղայի վրայ, և տղայն էլ իւր մօր խրատներին չի լսէ, ու անհնազանդ կը մեծանայ :

Եւ չի ասուի կատարեալ մայր, երբ որ իւր տղայն սերիշին կը տայ մեծացներոյ, ինքը տղային կեանքէ տալիս, և չէ ուզում կեանքի հոգսը քաշել : Քաւորիս փրկատիւն մէկ անգամ իւր մէկ աշակերտի տունը աչքալուս կերթայ, կը լսէ որ ծծմայր են պառուսում նոր ծրնած երեխայի համար, կը դառնայ կասէ ծնողականին . «կը խնդրեմ» որ տղայիդ կատարեալ մայր լինիս, և ոչ կիսակատար :

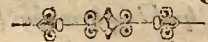
Եթէ մայրը կաթն չունի, կամ ծիծը ցաւում է, և կամ հիւանդ է, հարկաւոր է ծծմայր բռնել, բայց մեծ զգուշութեամբ պէտք է վերահասու լինի . որ չտխափաս լինի, բնութեամբ առողջ, հեղ, աշխատող, արթուն, օրձած և իրան հաւատակից . և պէտք չէ շուտ կարել տղային ծծից, և թէ հարկը ստիպէ կորելու, դոնէ մէկ տալի չափ կաթնեղէն՝ կամ կաթի մէջ թրջած հաց ու աւայլ և հեշտամարս կերակուրներ ուտեցնելու է :

Շատ լաւ կերակուրը հատարեալն ու թեթեւն է, և շատ օգուտ է առողջութեան համար : Օտարական այրանքով երիւժ . կերակուրները գոռաբամբուս են և կը ծանրացնեն երեխայի ստամոքսը . անժամանակ կը ծնեն բորբոք և կը խանգարեն մարմնոյ կազմուածքը : Մեծ անլսելութիւն է աւելի ուտացնելը, որ շատերը սովոր են զուով բերանը կոխել, որպէս թէ երեխան կուտ լինի, որ մայրը հանգիստ քնի, բայց չէ կարծում որդմէն թէ

աւելի ուտիլը անհանդիստ կանէ երեխային, և անմարտ զութեանց կը պատճառին զանազան հիւանդութիւնք, աւելի տաքութիւնք : Եւ որանով երեխայն էլ կը լինի շատակեր, աչքը ծակ, անկուշտ և փորատեր :

Հեշտամարս կերակուրները՝ որ ծծէն կորելուց յետոյ պիտի ուտեցնեն՝ սրանք են, մաժուս, մեղր, անայլ պառուշներ, և այլն . բայց միս ուտեցնելէն զգուշանալու է երկու երեք տարիի չափ, որովհետեւ տղային ստամոքսը չէ կարող հեշտ մարտել : Իսկ գինի ամենեւին չէ պէտք աւ, այլ միայն պարզ ջուր, երբեմն էլ կաթն ու մաժուս և ուրիշ հովացնող խմիչք : Երբեմն երբեմն տղային պէտք է տանէն դուրս տանել, կամ պատուհանի մէջ բռնել, որ դրսի օդը ծծէ, երբեմն էլ դաշտերը և պարտէզները տանելու է, որովհետեւ բաց տեղի օդը շատ առողջարար և օգտակար լինելով՝ տղայն էլ աւելի զօրաւոր և առողջ կը լինի : Օգուշանալու է օրօրոցը՝ ստաւիկ շարժելէն, պատճառ որ կարդից դուրս շարժելը տղայի գլխին վնասակար է : Վնասակար նայելու է, որ օրօրոցը լուսի դիմացը դրուի, այսինքն պատուհանի ու ճրագի առաջը, որովհետեւ եթէ լուսին դիմացը չը լինի, տղայն ուղիւ լուսին մտիկ աւ, կշտանց մէկ աչքով կը մտիկ տայ, և երբ մեծանայ չի կը լինի, բոտ որում երեխայի աչքը ջրի պէս լինելով չէ ստացած գեռ իւր ամբողջութիւնը :

Շարունակեցի :

Շարունակեցի :

Լսուած իւր նախատահմանութեան մէջ գերազանց իմաստութեամբ զարդարեալով՝ մարդկային տեւի բնական ուժը, զօրութիւնը, և յարմարութիւնը, աւանդեց նրան այս պատգամները, . Լսուածս իմութիւն և մարդակերութիւն, որոց տակը ենթադրեալ զոյլ մարդս անդատին ի բնէ՝ մեղում է և զարդանում, բայց տխուս, շատերս չենք զգում այս քաղցը և տառաւաժաւոր լծոց զօրութիւնը, շատերս չոր կըրէն շարժած շահախորութեան և ամբարհաւած անճամբարութեան տեսերէն սպախանուած՝ զանգատում ենք և արանջում կըրել այս բեռները, շահել տառաւաժաւոր քանքարները և իմաստակութեան կցիւտը և սուտակապառ փառակրով՝ մեր գլուխը իրաւացիել կամեցեալ՝ զլնում ենք նոցա բուն նպատակը և ճշմարիտ փրկանքը : Եւտարութիւն եղանքը, այս այն սուրբ աւանդն է, զոր ոչ միայն տառաւորած Հրէից, իւր ընտրեալ ազգին, այլ այս սուրբ օրէնքը անդատին քանդակեց համբէն մարդկութեան արտմարմնեղէն տախտակի վրայ, վառեց նոքա հոգւոյ մէջ լուսափայլ ճրագ՝ մտաց իրիզը, և սրտի աթոռի վերայ դահազլուս և նախամեծար բաղնեցրոց սէրը, որ իւրաքանչիւր անհատ ընդհանուր մարդկութիւնը, միանգամայն մի սիրտ և մի հոգի իմանալով, նա մանաւանդ մարդկային կենաց արեւը և մարտը, մէկ անհատ եակէն ճանաչելով, սիրոյ կապով շղթայի, և ընդարձակ մարդասիրութեան դաշտի մէջ զանի յաւիտ բաղձալի, ջննդ և երջանակաւորող տառաւաժութեանը, ու որ նպատակ միայն հրաշագործուած է՝ հոգաւորացում

մարդը, գերադոյն արարածը, արարչատիպ պատկերը, նա՛ որոյ դոյութիւնը գերհրաշագեաց կարգը դասեց Մատուցոյ արարչագործ և ամենակարող զօրութիւնը: Ո՞ր խորք մեծութեան և իմաստութեան Մատուցոյ: Որպէս զի մեծ են զորքը, քո Տէր, և յոյժ խոր են խորհուրդք քո: Բայց անգլամ զայս մէջ ծանկեղ, և անմիան ոչ առնու 'ի միտ, Սաղ. ԳԾԺ. 5, 6:

Բնական ժողովութեան տառաջ երկու ճանապարհ, և յերկրէ յերկինս վերելութեան անդուզը ստորած սիրութիւն և մարդասիրութիւն, ո՞հ ճշմարտութիւն, և ճշմարտ ուսումն: Բայց կարծես թէ սահմանաւոր մարդուն իրրեւ անմասնէն ժայռեր են երևում այս Մատուցոյ ծառանդ խորքերը: Թերահաստութեան միջոցով, և գոյթութեան ժողովութեան փութորէնը ուժովն բաղնելով կամեաւում են մարդկութեան հաստաց նուազը յառահասութեան յորձանքներէ մէջը բնկով: Եւ սիրոյ գործարանը հիմն 'ի վեր տապալել, աւելոյն մարդը՝ միշտ կանգուն և անկործան յուսոյ առապատալ և սիրոյ զեկով պիտի նաւարկի յոյսածաւալ և անհուն սիրոյ Վիշխանոսի մէջ, որպէս զի սնորհ և անստան հասնի խաղաղ և անբոյժ նաւահան դասին, համօրէն մարդկութեան բուն նպատակին, յաւիտեանս երջանկութեան: յերաւի երկրածին մարդուն, չեմ տեսմ անհնարին, սակայն շատ և կարի շատ գրծութիւն կրկնէր այս դու 'ի վեր ճանապարհները անբոյժ միջոցէս կրկնել, և խոշի ծանրութեան տակը չքանել, և թէ վերին աւելութիւնը՝ իւր նախատեսութեամբ սահման չգնէր, չամբարէր սիրոյ ճառագայթները 'ի մի կեդրոն, չբաժանէր ընդհանուր մարդկութիւնը դաս դաս, չտաճէր ազգը ազգէն, հայրենիքը հայրենիքէն, բնկելութիւնը բնկելութեան:

Բնկելութիւն՝ քաղցր յիշատակ պարտականութեան, որոյ համար է առանձնոր իմ բանս: Որ խոհական անձը սրտ պտուղները վայելած՝ սրտի և հոգւոյ հանդատութիւն չէ գտել, այս այն պարտականութիւնն է, որով սրտս անդիւմ կեք բնկելութեան քայլափոխները դիւրայնել, բնկելութեան խաղը և բեռը շարակել, միմեանց հոգար խնամով և փութով բռնալ, այս այն աղբարար ձայն է, որ սիրոյ մէջ կարգ և կանոն սահմանելով, քաղցր պարտականութիւն է գնում մարդուն, ինչպէս իւր մերձուրդը առաւել սիրելու քան հեռաւորը, նոյնպէս էլ բնական լուսով քաջալերում է իւր հայրենիքը իւր ազգայինքն սիրելու, ըստ որում հայրենիքն է իւր մեծ ծնողը, այս այն սիրոյ շնորհն է, որոյ մէկ ծայրը Հայկոյ սրտումն է բեռնաւած, իսկ միւրը Մ. զգութեան: Իրերէն Մ. զգակիցը իմ, այս ճշմարտութիւնս այնքան պարզ է և յայտնի, որ և ամենայն ազգի հեղինակները իրենց սղգայնոց ականջոցը սլստեսակ Հայրենասիրութեան և Մ. զգասիրութեան քնարներ կ'նաւագեն, այսպէսն օգտաւետ իրաւանք կաւանդեն իրենց ազգին, այսպէսն վերջութիւններ կ'գործեն իւրաքանչիւրոյ սրտի տոսիտակէն: Բայց է մի սիրտ և մի հոգի, պիտեւ ա՛, մէնքը արդարութեամբ զննովաւեալ, և ճշմարտութեամբ դասեարեալ 'ի սէր և 'ի շուք հայրենեաց զահն: Իւրեանց վերջին շունչը, կարեն կենաց թեր, Հայրենիքը, Մ. զգութիւնը պաշտարանելու, սիրելի և աւանդութիւնը ընտանեաց ձեռքէն: Բայց ա՛ որ իւրաքանչիւրը

թեանս, մարդկային բնաւորութիւնը զանազան կրկնայից և բարոյական մ'ըմտարեց թախանջիկ ազգեցութեանց տակը ենթարկեալ գոյով, պէտքէս խառնուածոց և գաղափարաց տէր են դարձել, և ժամանակի յեղափոխութիւնը թիւրեւէ մարդոյ իրաւագիտութիւնը, ուստի՝ մէկը սիրում է իւր ազգը, և կարելի իսկ արժան: միւրը դարձելով, աւանդ խելացիութեանը, բացէ 'ի բաց է խորշում: ամօթ չկրելով ազգութեան յանդիմանութեանէն: Մէկը ազգի պահապանութիւնը ցաւ է համարում, գոյվում զկիրան, ողբոց և արտասուաց արժանի: միւրը խնդրէ և մեղար, հանգիս բեկիրանաց խնդութեան, և յայտնի նշան աղբառաց լինելոյ: Մէկը իրան փառք է համարում հայ անունն, և բնութեան ձիւրքերը հայրենական ժառանգութիւն: միւրը գիմակաւոր հայ, փառասէր, քան թէ հայրենասէր ամօթ և նախատինք, մէկը գիշեր ցերեկ քաշը կտրած՝ աշխարհային զբօսանքներէն, փայլելութիւններէն զբնւած, անձուկ սննեկի մէջ ամփափուած՝ իւր բոլոր ջանքը և աշխատութիւնը դարձնում է ազգային օգտից, կրթութեան, յառաջադիմութեան, և լուսաւորութեան, միւրը աղգաւ Հայ՝ թէպէտ մեծ անուն զիմանական, հետեւում է յայտնի և ծածուկ: յառաջադիմութեան յարգարեալ ճանապարհները փշուռել և աղբատել: Բայց խորհութեան և խելաղաղի խանդարման մարդկային մասոց, մի՞ թէ այնպիսին չէ խնամում, թէ աղբատելութիւնը կարապետն է ընդհանուր մարդասիրութեան, որոյ մէջն է հանդուստ յաճորդ առանձնութիւնը: Միւրեք չեայ այնպիսի վայելուչ բան բնկելութեան, ինչպէս սրտացումութիւնը, քաղցրութիւնը և ազգին բարեբոյրելը, թող անպայտանի այս իմ ճիշմարտութեան Պղատանի տրամաբանութիւնս սուածը, թէ մենք չենք ծնւած իւրաքանչիւր անհատ մեզ համար, այլ ազգի և հայրենեաց:

Ուրեմն դարձնենք մեր ջանքը և աշխատութիւնը յոգուտ աղգիս և հայրենեաց, հետեւենք յամենայն զօրութեան: Ճշմարտ զիտութիւն, բարոյական կրթութիւն, և զեղեցիկ դատարարականութիւնս առարձել համազգեաց մէջ: Հայրենիքը էն ժամանակը կրկնի սուտ պարճանաց, հանգիս փառաւորութեան, ասպարէզ յաղթանակաց, և մեր էլ էն ժամանակը կ'կոչվենք արժանաժողովորդ: հայրենեաց, երբ որ հայրենասիրութիւնը լոկ չենք ընթացուցանել շրթանոց 'ի շրթանոց, այլ իրաւամբ և արդեամբ ցոյց կտանք մեր հաւատարմութիւնը, փայլը և խնամքը, յերաւի էն ժամանակը և Հայաստանը կը պարզի իւր քրտնաթոր ճակատը, կ'մոռանայ արեան ճակատը: և հայրենասիրաց շեղ և պանծալի յիշատակներովը կրկին ոգի կանոն, և գաղթական որբայտ աղբատելութեան յորդորը՝ Սատեայ բարձրաբերձ գագաթէն, գողորիկ մաղայից ձեռքով կ'աւարիտէ 'ի լոբէն համօրէն Մ. զգասիրաց:

յամի Հայոց 1507 և
ժրջական 1858. 99
մայիս:

Մովսէս Մակարեան
Խոսհակեանց:

Ի Ղ ղարս:

Տառ 'ի Համբարձումն Քրիստոսի:

Օտրթիւր Մաղայդ իմ և երգեա՛մ քնարաւ հոգ-
այդ զօրհնութիւնս միաճնի սրղայ Մատուցոյ, մինչև լը-
ռեցուցիս և մահու զբանաւոր լարս օրհնարանութեան
քո: Ար անսկիզբն ես յետութեան անարարգրելի բանդ
հօր բայց զըթմանս իմ՝ գտիլ զհրաշափառ Համբարձումն
չո՛ փառօք առ Հայր 'ի յերկինս: Ար նախա յանարուեստ
աթուռ ընդ Հօր և ընդ սուրբ Հոգւոյն 'ի բարձունս ան-
բաժանելի միասնութեամբ, լի՛ են երկինք և երկիր փա-
ռօք քո, զի 'ի բարձունս է բնակութիւն քո 'ի սկզբանէ
անժամանակ՝ և 'ի խնայրհ ծնունդ քո ժամանակաւ ան-
ձառ մարդկորթեամբ: Երկինք են աթոռ քո՝ և եր-
կիրս պատուանդան սաղց քոց: տարաւ զքեզ արդանդն
Առաքին՝ և մտաւ երարձ զքեզ: Օտր կապեալ կոյ հը-
րամանաւ քով, և յամար թղաւ քով չափի: Յամենայն
տեղիս է տէրութիւն քո, բայց 'ի խանձարուրս պատեցաւ
անբաւելի մեծութիւն քո: Արեմն իշխեցէ՞ր բերան մեր
չօրհնել զքեզ և քննել: Քանզի ո՞ Համարձակեցի ըզ-
կայծախուս հրոյ ձեռամբ ունել, և ո՞ զըրեցէ՞ զըթմ
անձրեաց 'ի թիւ ածել: Օ՛ի դու ինքնին կամաւ Հօր
և սուրբ Հոգւոյն սիւսեցեր զձադումն քո յաշխարհս ա-
մենայն, ծագեցար իբրեւ զսրեղանի արդարութեան՝ և հա-
լածեցեր զսառեւրս մահու, արկեր զձեռն քո 'ի բոյն չար
օձին և կորցելով հաներ անտի զկեանքս արեւին՝ ա-
ղատեցեր զարդս մարդկան 'ի ծառայութենէ՝ և բարձրա-
ցուցեր ծննդեամբ սուրբ աւագունին լինիլ որդիս Հօրն
երկնաւորի: Եղբ կենդանարար բժշկի վերադարձից 'ի սա-
տանայէ, սրբեցեր զսրտս, բացեր դաշտ կուրաց, զան-
դամարդս և զկազմ բժշկեցեր և զամենայն անտա՛ն՝ մարդ-
կանէ հալածեցեր և կեցուցեր զմեռեալս, և արարեր զկա-
զադութիւն 'ի մէջ երկնաւորաց և երկնաւորաց
ընտրեցեր 'ի մարդկանէ՝ զսուրբ Մարգարէ՛ս՝ որբ
սիրանաւտեւ և սպասաւորը եղին բանիդ կենաց: Եւ իբրեւ
կատարեցեր զամենայն զերկաւէտ անտառութիւն քո, յան-
ձն առեր կամաւ զարջարանս խաչի և մահու, ի՞նչ 'ի
խաբս անդնդոց և հաներ անտի զնիարագիր բոցոյ արար-
չութեանդ, կրճանելով զէջէ՛ծնախումբ սանդարմատա-
կանն, աւերելով զգործութիւնս դժոխոց և լուծեր զկա-
պանս մահու: Միգ յորժամ կատարեաց Փրկիչն զսառ-
ուածային սրանելադործութիւնս իւր դարձաւ անտի հը-
րաշափառ յարութեամբ իւրով, երեւցոյց զանձն իւր ա-
շակերտաց իւրոց և այլոց բազմաց: Օքառատուն օր յետ
աշխարհակեցոյց յարութեան իւրոց եկաց յաշխարհի, և
կեր և էարբ ընդ աշակերտաց իւրոց, ոչ եթէ կարօտ էր
կերակրոյ՝ այլ վասն ստուգելոյ զյարութիւն իւր թէ ան-
սուտ է, զանզի բեկեռացն եցոյց թերահաւատելոյն, ուսոյց
և իմաստանցոյց զիւրն և փնտաղաւորն աստուածային
գեազանութեամբ առաքեաց զամենեկան զնոսա ընդ հա-
մօրեն ծագս աշխարհի հրամայելով աստուածարար, Վը-
նայէ՛ք, աշակերտեցէ՛ք զամենայն հեթանոս, միտեցէ՛ք ըզ-
նոսա յանուն Հօր և Արդւոյ և Հոգւոյն սրբոյ: Չեռնա-
գրեաց զնոսա, օրհնեաց, ետ իշխանութիւն աւետարանելոյ
իոստացաւ՝ թէ ընդ ձեզ եմ զամենայն աւուրս, ասաց
և ոչ ստեաց: քանզի եղև ընդ նոսա իմ բանի իւրում:
Եւ իբրեւ ելց զնո՛ զգրեալն, համբարձաւ փառօք յերկինս

առ Հայր, յորմէ և բնաւ ոչ մեկուսացաւ: Քանզի ինքն համ-
բարձաւ և ոչ եթէ կառք իբրեւ Եղեայն ինքն ընդ առաջ
նորա, զի զԵղեայն Տէրն վերացոյց յեկանէն իւրում՝ հը-
ղեն կառօք, զի զորութեամբ իւրով ոչ կարէր եկանել
առ են: Բայց իրկինն մեր ինքնին համբարձաւ որպէս և
գրեալ է, և ոչ հեծեալք ինչ սխալոյ կին, քանզի Մատուծ
էր: Տեսեալ հարսին զերկնաւոր սխալոյն համբարձեալ՝ փա-
ռօք առ Հայր 'ի յերկինս, ձայնէր առ նա թէ, Վը-
ղեա՛մ զիս առ քեզ, ուր և երթեցես, որ և ասէ հարսն
յղոսեանն Երուսաղէմի, Վըլէ՛ք և տեսէ՛ք զիստայն իմ՝
զթագաւորն փառաց, որ համբարձաւ 'ի գաւառ իւր, և
ես հարեալ եմ 'ի սէր նորա և սիրեմ զնա, զի գեղե-
ցիկ է տեղեւամբ քան զամենայն որդիս մարդկան, որպէս
մարդարէն ասէ: Մնուշատ են զգեստք նորա, սպիտակ
է ինքն և կարմիր, և բղին 'ի նմանէ ջուր և արիւն
ըստ Երգոց Երգոյն: Մահ համբարձաւ յերկինս մեծաւ
փառօք, և ո՞վ հանցէ զիս առ նա տեսանել զնա: Ապին
դուռքը Մարգարէ՛ս 'ի վերայ լերինն ձեթեմեաց տրամեալք
վասն մեկնելոյ նորա 'ի նոցանէ, և մինչեւ պշուցեալ
էին ընդ երկինս երթալոյ նորա, ահաւասիկ արբ երկու
երեւցան նոցա 'ի հանդերձս սպիտակի, միթիւրեցին ըզ-
նոսա և քաջալերէին տակով, թէ մի՛ տրամիք, այս Տի-
տոն՝ որ վերացաւ 'ի ձէնդ, այնպէս եկեացէ, զոր օրինակ
տեսիք զգա երթալ յերկինս: ոչ թողու զձեզ, զի միա-
ւորեալ է ընդ ձեզ, և վասն հաշտութեան Հօր լը մարդ-
կան 'ի ձեռն Արդւոյն միածնի երկինք և երկիր միաբա-
նեցան, որբ յանցանք նախասեղծին տարակացեալք էին
'ի միմեանց: Յորում այսօր երգէ եկեղեցին ըստ մարգա-
րէին, թէ "Օրհնեցի՛ պապ տարւոյ քաղցրութեան քո
Տէր: Եւ զօրութիւնք վերին գաւառաց իշխանութեամբ
իւրեանց զարհուրեալք զոչէին ուռ միմեանս զՎաթեան
սուածն, "Համբարձէ՛ք իշխանք զգրուս ձեր 'ի վեր և
մացէ թագաւոր փառաց: Այնպէս և այլ մարգարէից
նախագուշակ երգն եղանակէին: Եւ հաս փեսայն 'ի կառս
քերթելէց և ոչ մնաց 'ի վերայ նորա, քանզի 'ի վեր
քան զնոսա անբաւ բարձրացաւ 'ի բարձունս առ ծնող
իւր՝ ուր ոչ զոյ տեղի զուարթաց մերձեալ անդ, զի 'ի
սրբութիւն սրբութեանցն կմաւ մեծ Քահանայապետն
մեր Քրիստոս, ուր ոչ հասանին եղականք, 'ի խորանն
նեցին և սրանցելի, ուր Հայր է: Արդին միայն կարողա-
ցաւ մտնել միասնութեամբ անհասանելի սուրբ Երբոր-
դութեանդ:

Արեմն ո՞վ սիրագումար մանկունք սիօնի և աշա-
կերտք հոգեւոր ուսումնարանիս՝ Երբայաղիգու, ձայնակից
լերնէք այսօր ընդ զուարթաց երկինք և ընդ սրբոյ ընտ-
րելոց տակով: Օրհնեցի՛ պապ տարւոյ քաղցրութեան քո
Տէր: Եւ ընդ Մարգարէին երգելով ասացաւք, Համ-
բարձէ՛ք իշխանք խաւարի և տղիտութեան 'ի մտոց մերոց,
զի մեռել հանգիցէ միասնեցի և բնակեցի 'ի մեզ
թագաւորն փառաց: Յոգեմ Տէր զնորհա Հոգւոյդ քո
սրբոյ յանձնա մեր որպէս Մարգարէ՛ս, պահպանեմ և
կեցիմ զմեզ: Եղեցին բերանք մեր երգեցիկք և կոկորդք
քնար Հոգւոյդ սրբոյ, հնչեցեն ձայնք մեր զօրհնարա-
նութիւնս քո յամենայն ժամ, շնորհեմ մեզ Տէր վա-
ռել քեզ զերես լապտերս լուսաւորս, զհոգի, զքան և
զնոսա մեր, լինիլ փառաբանիչ երեքսրբեանդ Տէր:

Թեան և մի Մատաւածութեանդ, այժմ և միշտ և յա-
ւիտեանս յաւիտեանց, ամէն:

50. Բարեկ
1838 ամի.
Ի Ք. Նոր Բայաղիկ:
Բարադրեայ Սարգան դպիր
Եղեկեանց Նոր Բայաղիկցի
Մանկավարժ Հոգևոր ուսում
նարանին Նոր Բայաղիկու:

Հրամարտեան որջոյն առ Հայաստանն:

Հայաստանու սար ու ձորեր,
իմ հայրենոյս դաշտ ու ջրեր
առողջ օդեր, անուշ համբ,
մնայ բարեաւ, գնում եմ:

Հասն տարւան իմ ձեր ծոցին
կերած խմած հաց ու ջրին,
աղբառ շնչած առողջ օդին,
շարժակալ եմ, գնում եմ:

Ո՛ր ես գնում՝ չի Հայաստան,
բայց է տեղի խնց ծննդեան,
ուր խեղճ ծնողքս սպասեալ մնան
իմ գալտեան, գնում եմ:

Ի՛նչ չեմ տեսնի մեծ Բարադր,
ամալի մէջն ծածկած տապան.
Կաղնոյ ձորայ և Բլբլբան
աղնիւ տեղեր, գնում եմ:

Ո՛ր կը գտնեմ Գեղամայ ծով
յն քաղցրահամ անուշ ձկնով,
կը չեմ շնչի Սափի հով,
բայց ձոր չեայ, գնում եմ:

Իջմիածին, Իջմիածին
փառք և պատիւ Հայոց Բղլին.
մեռնեմ ես քոյ սուրբ անունին,
մի՛ բարկանար, գնում եմ:

Ինձ մեծ բաղդ կը աստ մեռանիլ,
ձեր սուրբ հորդ ստին Թաղիլ,
քան ուր գնում՝ երկար աղբիլ,
բայց ձոր չունիմ, գնում եմ:

Սիրտս ու հոգիս ձեզ եմ Թողնում,
ձեր մեծ անունն հետս եմ տանում,
Հայկոյ յարեն եմ ձեզ երգնում,
մնայ բարեաւ, գնում եմ:

Ի 18... ամի:
օգոստոսի. 7.
Երեւան:

Ղ. Աշտարեան:

Քաղաք ի Թաղման Լաւերայ փերդեանց տապեալ յեկեղեց-
ւոյ ի Սահակ Լաւր Քաջանայի Սահառունայ:

Բժանի է, որում զշնորհս դայս առնես. զի սիրէ զաղէս Բեր,
և զժողովրդանոյն նա շնորհայ մեղ: Ղ. Բ. Է. 4. 5:

Ի սկզբանէ անտի տաւրց աշխարհի մինչև ցայսօր
մշտադատեալն է ազգասիրութիւնն, բազում գովառա-
բանութեանց պիժանաւոր և ամենեցուն ցանկալի, նմին

իրի և ձերքն Հիւսից յաղաքին զԲրիտանոս գալ և բժը-
կել զսրտուսիան ծառայն Հարիստակեալի, որ շարժա-
հիւստեայեալ մերձ էր ի վախճանիլ, սակալ սակալ աշ-
ռաջն գնէին նմա զաղաւորութիւնն և զպատգ աղբա-
սիրութեան զշնորհս ժողովրդանոցին և ասէին. ի Բ. Բ.
Ժանի է, որում զշնորհս դայս առնես. զի սիրէ զաղէս մեր,
և զժողովրդանոյն նա շնորհայ մեղ: Այնպիսի աղբա-
րեան հոգւով փառեալ կային ի հնումն նահապետք:
Գաւիթ ցանկացաւ շննել սուն Տեառն Բառուծոյ, այլ
արդիւաւ բանին Վաթանոյ, որ ասաց ցնա, ի Երեւան
սէ Տեր, ոչ շննեցես դու ինձ տուն բնակիլ ի նմա:
ա. Սնայ. Ժ. 4. Աղբան փոխանակ հօրն շննեց տա-
նոր առ ի բնակութիւն Տեառն Բառուծոյ: Բերեկիւն
ձորադառեալ կանգնեաց նմա խորան. սոյնայ և այլք:
Այն ամենայն էր ստուերական, յորս նաւաղ նշող
և Թող նմանութիւն երեք այնոցիկ խորհրդոյ և փա-
ռաց, զորս այժմ տեսանեմք յեկեղեցւոյ Բրիտանոսի. իսկ
ի նորումն սոյնորինակ ազգասիրական հոգւով փառեալ
անդին ընդ առհաման կենաց իւրեանց երջանիկ նախնիք մեր
սիրելով զարդար փառապիւ իւրեանց ի շնորհս հո-
յակալ եկեղեցեաց և փառքից ի մարդաբնակ և յան-
մարդաձայն տեղիս, ի լերինս, ի ձորս, ի կղզիս, ի
գետիս և ի գաւառս Հայաստան երկրի, յորց շատր
յարդ անշնչ ի ձեռաց ժամանակաց կան մնան յերես
աշխարհի ի յաւիտեանական յիշատակ ազգասիրութեան
նոցա փոխանակ ոսկոյ և արծաթոյ նոցին, այլ որդէս
ինձ Թուի՝ այս հոգերոյս ծառայ անեղին Բառուծոյ Բ-
ղա Բեռնիք Մանիսեան փերդեանց գերադանց քան զա-
մենեան յատկացաւ յաղաւորութեան մասին: Սա զամս
53 անընդմիջաբար շարունակութեամբ կատարեաց զե-
կեղեցադատութիւն սուրբ Աշուն եկեղեցւոյս Բրիտանոսի
դպրանի հարադատութեամբ, մինչև ի վերջականի իւրում
իրաւամբ ընծայեցաւ ամա բառս Կրիստոսի, որ
չէ այլում ումեք յեկեղեցադատաց տուեալ երբեք. սա
շննեաց զարեւմտեան որմն եկեղեցւոյս փառապիւ իւրով,
սա զարդարեաց ներքուստ և արտաքուստ, սա մինչև յօր մահ-
տան իւրոյ ետ յինքնէ զամենայն ծախս ծխական վար-
ժարանի եկեղեցւոյս. և ոչ այսչափ միայն՝ այլև առ
ի մշտնջնաւորել զիւր յիշատակ յերես աշխարհի ըն-
ծայեաց Երեւանեան Հայոց ուսումնարանի գլմեծածախ
կալուածս բարեկացեալ ի բազում կարգիւց և ի սննե-
կաց, որ արժէ ուեիլ քան զքառասուն հարսր բարի ար-
ծաթ, զի արդեամբք նոյն կալուածոց ուսցին բաղմաթիւ
մանկանք աղբի և ընկալցին ընդ ֆիզիքական կենաց և
ղեկանա մտաւորական, բարոյական և քաղաքական, և
լինիցին մի մի կենդանի տաճար Բառուծոյ կենդանոյ:
Թողում ասել տառնոր զայլեայլ մշտապե նախա-
գործութիւնս որոս յօգուտ քահանայից և աղբապանաց
իւրոց և բարեկամաց, որովք ամալս այս ըստ մարդաբնէն
եղև բաղմածին, Թողում յաշխարհի յիշատակս և ժա-
ռանգս բազումս Թիէն բարեւոր ասաց մարդաբնէն, իրաւէս
ի պատիւրի շրջն մարդ. . . գտնէ և ոչ զիտէ Թիէ
նում ժողովի. Սարմ. Լ. 7. այլ կամ ոչ վասն սորոս
ասաց դայս բան, և կամ ասաց առանց խորհուրդ հար-
ցանկոյ յաղաւորական հոգւոյ սորոս, որ գիտէր և քաջ
գիտէր, Թիէ ում ժողովի, որպէս և արդեամբք իսկ հաւ-

առաջաց. ոչ բնաւ նորակաւեցաւ սա ըստ օրինակի աւ
ւետարանականն մեծատանց, յորոց մին ասէր, զի՛նչ աւ
բարից, և միւսն թէ՛ զի՛նչ դարձեցից, այլ զհանձնաց ա
ւ ետ ազգին, աղբին ետ բաղում, զի յանախ բնկալցի
զըստնապատիկ հասուցումն բոց բնկարոյս առատութեան
երկնաւորին Մատուցոյ, որում փոխ ետ զարծած իւր և
զոսկի, սա քաջ զխոսց զդէս խաւս արցն, զաւելն, զաւփն,
զկերպն և զժամանակն. զի ետ՝ ուր պէտք են, ետ՝ սրբան
պէտք են, ետ՝ օրպէս պէտք են, և ետ՝ երբ պէտք են.
ինքն մեռաւ, այլ անմահ անուն եթող յաշխարհի, ինքն
զազարեցաւ ՚ի գործոց, այլ անցեալ բարեգործութիւնք
իւր յիշեցին յաւիտեան, երանի՛ պատիւի մեռելոյ, որ
՚ի Տէր ննջեաց. երանի՛ բրկատմեկն՝ որ սորա հաւան
մարի, սորա զարծանք գնաց, սորա շնան շարժի, սորա
հաւատովն մեռանի և սորա յուսովն ինդոյ, յայնժամ
բարեբաղդ համարիմ ես զոգցն ողջն:

Սուրբ եկեղեցին անհնելով զազգասիրական գործս
հարապատ արդար իւրոյ՝ արժանաւոր դատեցաւ պահել
զսա ՚ի ծոցի իւրում և հանդուցանել ՚ի ներքոյ հովա
նաւորութեան իւրոյ ատելով, Մեծանի էրում՝ զշարհս
զայս առնեմ, զի սիրէր զաղքս մեր և զժողովրդանցն ա
շխեաց մեզ: Օգտակեաց զսա ՚ի խորանի իւրում յաւուր
չարի բնդ յարկաւ արար զսա ՚ի ծածկելթ խորանի իւ
րում: Սաղմ, ինչ, 6:

Բարեպաշտն ունեցիլք. այժմ այս բարերար ազգի
այս հարապատ արդի հայրենեաց ճանապարհորդ է զէպ ՚ի
յերկինս, ճանապարհորդին հարկաւոր է պաշար ճանա
պարհի, որ է աղօթք մեր և ինդրուածք. ուրիմն ազա
ւեսցուք զՄատուած և աստացւք, Բրկատմս յոյս կե
նաց, դու՛ որ արող ցուցար բժիշկ պատուական ծառայի
հարկաւորակն. Հրէից, բժշկեալ զամենայն հոգեկան վէրս
պատուական ծառայիս քո Մեծաիքի, և ասուր սմա ճա
նապարհ բարի. արժանի՛ արա զսա սուրբ տեաութեան
քում՝ ցնծով պարել անխնայութեամբ ուրախութեամբ
չաւջ զարքունական աթոռովք. Մկն:

ՏՆՏԵԱՐԱՆ.

Մարդ-մեղէն լո-սնալո- կերպ:

Մկն տեսակ ապրշումն նիւթերը չայի ջը
րով շատ լաւ կը լուսցուն, և ամէն կեղտերը կը կորցնեն:
Մ. յապէս լուսցուած մէկ քիչ շաքարով խառնուած արողի
մէջ թաթխել և յետոյ ութոյել, որ իւրեանց փայլու
նութիւնը (պէճը) նորէն ստանան:

Մկնայն թեկի շուրջ ապրշումեղէններին ամէն կեղ
տը շատ լաւ կիտակէ, մանաւանդ եթէ մէջը քիչ շիւր
գձած լինի:

Մարշումեղէն լուսնալու ուրիշ կերպն էլ այս է.
Կեղտոտած շորը սեղանի վրայ փռելու է. յետոյ խառնի
ճութի վրայ շաա սաւան քսելու և այն կերպաւի կեղտոտ
տիղեք մէջա մէկ կերպով քսելու է, մինչև որ բոլոր
էջերն գարս գայ, նայն կերպով արելու է նաև կերպա
ւին միւս երկուն. յետոյ սաւը ջրի մէջ անցնելով՝ պէտք

է հանել սաւանը ու շուարի մէջ չորացնել: Մե ու կապոյտ
կերպաները լուսնալին յետոյ արաղի մէջ պէտք է թա
թխել և նորէն չորացնել: Սուսցած կերպարը ութոյե
լու համար կէս սաքացած ութոյ պիտի զարծածել, միւսն
գամայն նորա ութոյելու տեղերը թուղի՛ ծածկելու է, և
այն թղթի վրայ ութոն քսել:

Օրւարձութիւն սիրող մէկ կնոջ զլին գալերը:

Սուրբս Վարդուան այր ու կին իրարմէ բաժան
ուեցան հեռազայ պատճառաւ:

Մէկ մարդոյ աղջկը կարմուռի ցաւը հանել էր ու
ծանր հիւանդ էր. մայրը կարծեա թէ աղջկոյ հիւան
դութիւնը մոռանալով՝ կը հագնուէ, կը զարգարուի ու
կաւրք պատրաստել կուտայ իրկուանը պարահանդէս եր
թալու:

— Մ. յոյս պէտք չէ որ երթաս, կատէ այրը:

— Թողութիւն կանես, կատէ կինը, խօսք եմ տուել,
չեմ՝ կարող խօսքս յետ առնուլ առանց մարդավարու
թեան գէմ՝ գործելու:

— Մըջիկդ ծանր հիւանդ է:

— Հատ չեմ՝ կենար. կէս գիշերին յետ կը դառ
նամ:

— Ղ. իտալիք, որ եթէ այս գիշեր դուրս դնաս. մէկ
էլ ներս չես մտնել:

Կինը մտիկ չե անի կերթայ, և յետ դառնալու
ժամանակն դուռը կողպած կը գտնէ:

Ղառաւորները այս խնդիրը քննեցին ու վճիռ
տուին, որ մէկ մայր՝ որ այնպիսի վիճակի մէջ իւր զաւակը
կը թողու ու ուրախութեան կերթայ, զաւակի վրայ ու
նեցած իրաւունքը պէտք է կորցնէ:

Սասեաց Մղանի:

Մեծանուն երեւոյթէ (երեւ երեւոյթ ՚ի միտն ծննալ):

Չաշանու նահանգի մեծաւոր կիսադիւտայեա Բէ
լին ծանոց, թէ մարտ ամսի առաջին օրերումն Ումա
խան—Իւրաղեան ասուի Չաշանի կին Ռաբկաղի Ռա
յիւսին Յենտարի աղգատոհմէն երեք տղայ ծնաւ, յորոց
մինն երեւցնում է երկու տղայ քամակներով միաւորված
երկու բաժան գլուխներով, չորս ձեռներով և ութն ոտ
ներով: Մ. յս երեխայքը չարին գուրս դժուարութեամբ
են ծնուել: Չ ուխտակներն ծնան կենդանի, բայց մեռան
շուտով, իսկ միւս երկու երեխայքն կենդանի են և կա
տարեալ առողջ:

Սալկա լրագ:

Печатать позволено

Тифлисъ. Мая 31-го 1853 года. Цензоръ Н. Каутхазовъ.

Խմբագրէ Ստեփանոս Քաշանայ Մանրկենայ:

՚ի Տպարանի Կերպունեան Հոգեւոր Մարդիկ Հարց
քննարկելոյ յԱղանակեան Ընդ Վարդայ Մեծաւորեաց
ԹԻՖԼԻՍԻ: